

> Retouradres 4820BB Breda

Ministerie van Defensie

Commando Luchtstrijdkrachten

Luchtmachtplein 1

Breda

4820BB Breda

www.defensie.nl

Datum 12 april 2018
Betreft Position Paper

Geachte Kamerleden,

Het militair gebruik van het Nederlandse luchtruim wordt ingegeven door de grondwettelijke taak die is belegd bij het ministerie van Defensie voor het waarborgen van de nationale veiligheid, de bewaking van het Nederlandse luchtruim en verantwoordelijkheidsgebied, de internationale inzet in conflictsituaties en de bestrijding van terrorisme en mogelijke toekomstige dreigingen.

Defensie is gebruiker, beheerder, en door middel van de Quick Reaction Alert (QRA) en grondgebonden luchtverdediging, beveiligers van het Nederlandse luchtruim. Het ministerie van Defensie, als een van de twee verantwoordelijke ministeries voor luchtvaart, kent in het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) een belangrijke luchtruimgebruiker die tevens beschikt over een eigen luchtverkeersdienstverleningsorganisatie om het gedeeld beheer over het luchtruim te kunnen uitvoeren. Ook het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) en het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) maken, zij het in mindere mate, gebruik van het luchtruim, voor o.a. het oefenen met en inzet van drones en in geval van schiet- en lanceeroefeningen. Het CLSK, het CZSK en het CLAS gebruiken het luchtruim voor trainen en opleiden, zowel boven het land als boven het water. Hierbij treden land- luchtmacht en marine dikwijls geïntegreerd op. Ook vormt Nederland een ideale uitvalsbasis voor oefeningen van en in gezamenlijkheid met internationale (NAVO)-partners. Het beschikbaar stellen van het Nederlandse luchtruim en vliegbases (inclusief bijbehorende geluidscontouren) voor dergelijke oefeningen is van belang voor het uitoefenen van de collectieve internationale verdedigingstaak van de NAVO en voor de Nederlandse positie binnen de NAVO. Deze samenwerking maakt ook dat Nederland in het buitenland kan oefenen en trainen.

Behoud en gegarandeerde beschikbaarheid van adequaat gesitueerd en geschikt luchtruim is van groot belang om ook in de toekomst de taken van Defensie mogelijk te (blijven) maken. De nieuwe generatie wapensystemen en de hierbij

behorende operationele concepten vergroten de behoefte aan luchtruim zowel boven land als boven zee en op verschillende hoogtes. Zonder extra luchtruim zal het voor Defensie niet mogelijk zijn om wapens, sensoren en verdedigingsmiddelen ten volle uit te nutten tijdens de training. Deze groeiende behoefte, de groei van de civiele luchtvaart en de gevolgen van infrastructurele ontwikkelingen voor het gebruik van het luchtruim (windmolens, verstedelijking, etc.), maken dat de grenzen van de houdbaarheid van de huidige indeling van het Nederlandse luchtruim en het luchtverkeersleidingconcept in zicht komen. Deze situatie vraagt om een gezamenlijke aanpak om de bestaande luchtruimstructuur te herbezien.

Het is voor Defensie van groot belang dat er voldoende bewegingsvrijheid is en voldoende oefengebieden zijn. De bewegingsvrijheid is noodzakelijk voor het uitvoeren van nationale taken (bijvoorbeeld het onderscheppen van potentieel bedreigende luchtvaartuigen door de Quick Reaction Alert (QRA)) en voor het efficiënt en effectief gebruiken van de oefengebieden. Bij de inrichting van oefengebieden moet zeker worden gesteld dat deze aansluiten op de luchtruimbehoeften die volgen uit de gewenste inzetgereedheid. Hierbij zijn niet enkel de dimensies van de oefengebieden van belang, maar ook de ligging. Bij de keuze van de ligging en de dimensies van de oefengebieden moet er rekening mee gehouden worden dat bij een aanzienlijk aantal oefeningen de zee-, land- en luchtstrijdkrachten gezamenlijk optreden.

De veranderde luchtruimbehoefte voor militaire oefeningen vormt een belangrijke bouwsteen van de luchtruimherziening en kent een internationaal karakter. Immers een toekomstig luchtruimontwerp moet aansluiten op de luchtverkeersstromen van onze buurlanden en door een oefengebied grensoverschrijdend te maken ontstaan er nieuwe ontwerpmogelijkheden. Het is daarom van belang om samenwerking te zoeken met Duitsland en België. Hiervoor zullen de bestaande werkverbanden zoals binnen het Single European Sky (SES) initiatief en Functional Airspace Block Europe Central (FABEC) worden ingezet maar ook bi- of trilaterale samenwerkingsmogelijkheden zullen worden verkend.

Het project luchtruimherziening is, in lijn met de politieke verantwoordelijkheden, een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en van Defensie. De projectverantwoordelijkheid is bij het ministerie van IenW neergelegd. Binnen het project werken beide ministeries als gelijkwaardige partners samen. Hierbij zijn ook de civiele luchtverkeersdienstverleners (Luchtverkeersleiding Nederland en Maastricht Upper Area Control Centre) betrokken.

Een belangrijk onderdeel van de luchtruimherziening is het participatietraject. Het doel hiervan is om alle belanghebbenden op passende wijze bij het project te betrekken. Hierbij gaat het om zowel luchtruimgebruikers zoals belangenverenigingen van de recreatieve luchtvaart als om burgerparticipatie op het gebied van geluid en milieu. Een goed participatietraject draagt bij aan een zorgvuldige belangenafweging die moet bijdragen aan een breed gedragen luchtruimherziening. Een niet optimaal ingevuld participatietraject kan leiden tot maatschappelijke onrust en knelpunten in de uitvoering van het project. Het is daarom essentieel dat het participatietraject zorgvuldig wordt ingevuld.

De ingezette lijn van gezamenlijkheid en participatie bieden aanknopingspunten voor een toekomstige governance structuur. Belangrijk bij het vaststellen van de governance structuur zijn de drie hoofddoelen van de luchtruimherziening: verruiming van de civiele capaciteit, voldoende militaire capaciteit, en het verminderen van de impact op de omgeving. Hierbij is het een gegeven dat onvoldoende militair luchtruim kan leiden tot verminderde gereedstelling en beperkte uitvoering van de militaire taken. Het is daarom essentieel dat bij het herinrichten van het luchtruim een goede belangenafweging wordt gemaakt en de eindverantwoordelijkheid voor de besluitvorming over het luchtruim en de vliegroutes bij de bewindspersonen van IenW en Defensie gezamenlijk belegd blijft.